

Čižmář, Zdeněk; Kohoutek, Jiří

Výzkum v historickém jádru města Přerova

Archaeologia historica. 1999, vol. 24, iss. [1], pp. 151-[160]

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140329>

Access Date: 19. 02. 2025

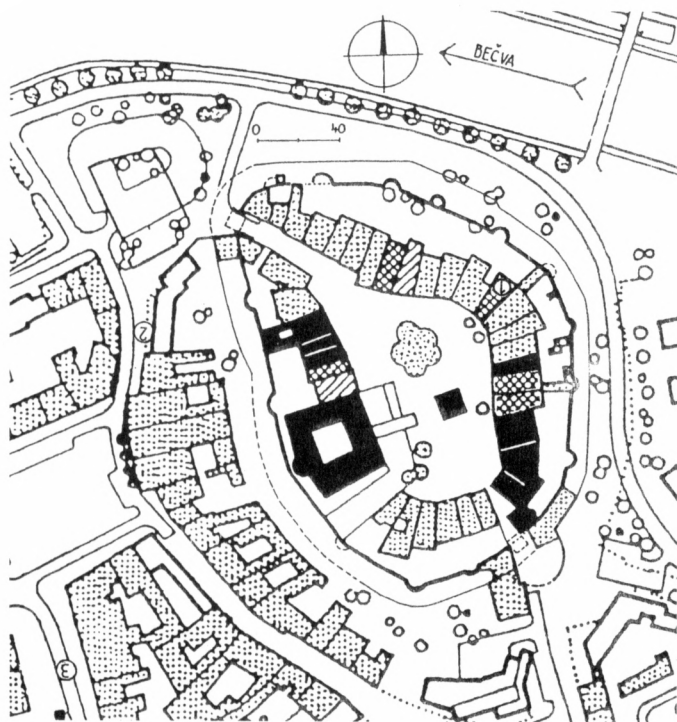
Version: 20250219

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

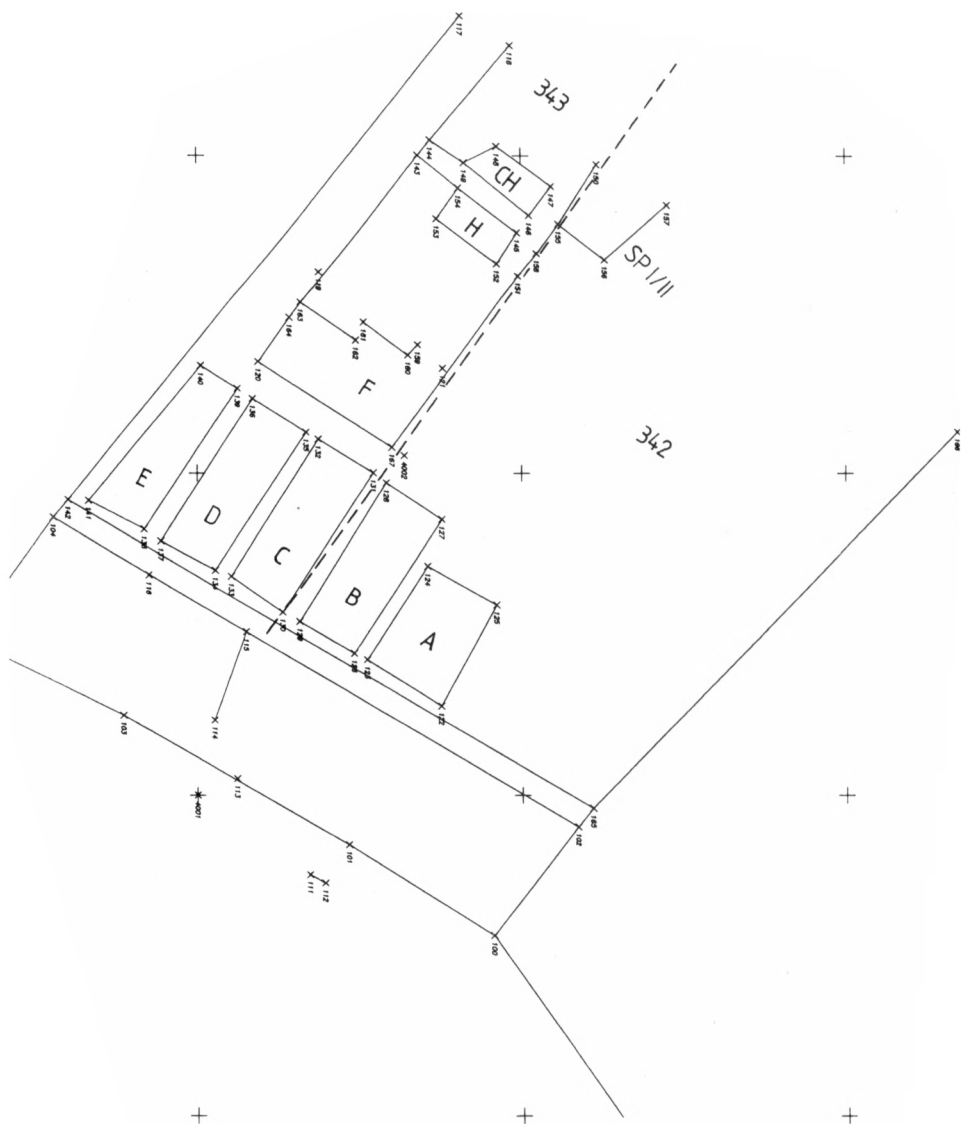
Výzkum v historickém jádru města Přerova

ZDENĚK ČIŽMĀŘ–JIŘÍ KOHOUTEK

Ve druhém čtvrtletí roku 1998 proběhl záchranný archeologický výzkum na západní části plochy, vzniklé destrukcí domů čp.19 a 20 v prostoru Horního náměstí města Přerova (parcely č. 342 a 343). Tato akce navázala na předchozí výzkumnou etapu, realizovanou v roce 1990 (Kohoutek 1995, 187–191). Tehdy se naše pozornost zaměřila především na prostor parcely č. 342 (destrukce domu čp. 19) a teprve po osmi letech došlo k výzkumu v prostoru parcely č. 343 (destrukce domu čp. 20). Záchranný výzkum (resp. jeho pokračování) byl vyvolán záměrem nové realizace obytné zástavby severní fronty náměstí v rámci památkové zóny města Přerova. Stručná rekapitulace výsledků předchozího výzkumu v roce 1990 na Horním náměstí byla již publikována (Kohoutek 1995, 187–200) a v poslední době byla vydána další studie o významném postavení Přerova (tzv. Horního města) v době mladohradištní (Staňa 1998, 46–96). Výzkum v roce 1998 na parcele 343 se zaměřil především na jižní a hlavně jihozápadní část plochy, která zů-

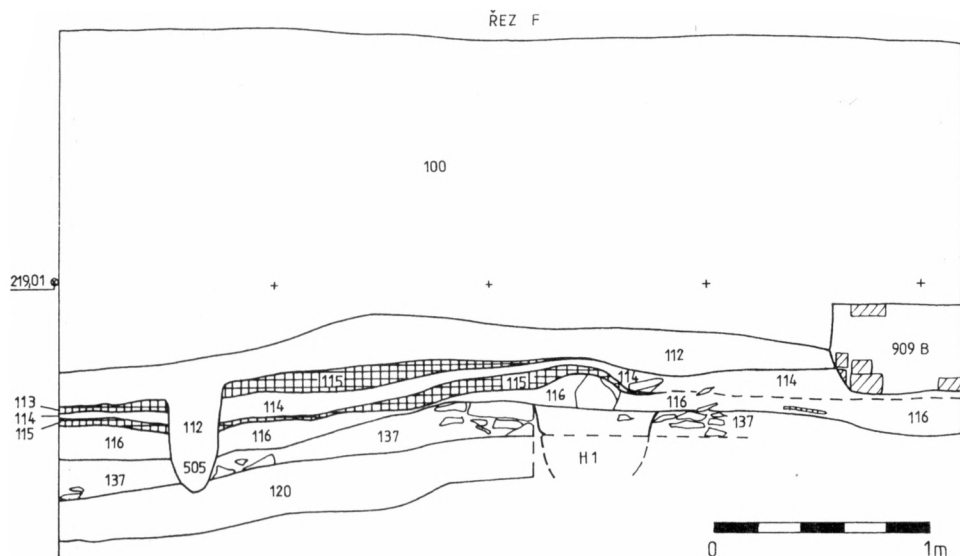
Obr. 1. Půdorys jádra města Přerova s vyznačením jednotlivých zkoumaných lokalit (1 – Horní náměstí – parc. č. 343, 2 – Mostní ulice, 3 – Kratochvílova ulice).

Obr. 2. Výzkum v Přešov-Horní náměstí (parc. č. 343) s vyznačením jednotlivých sond (řezů).

stala ještě v relativně neporušeném stavu (zbytek plochy byl značně porušen předchozí stavební činností a navíc zde ještě došlo po ukončení výzkumu v roce 1990 ke vzniku rozsáhlé nelegální skládky). Zkoumaná část parcely byla rozdělena na jednotlivé zjišťovací sondy, řezy – A–CH, SP I/II, průzkum byl realizován formou Harrisovy kontextuální metody (obr. 2).

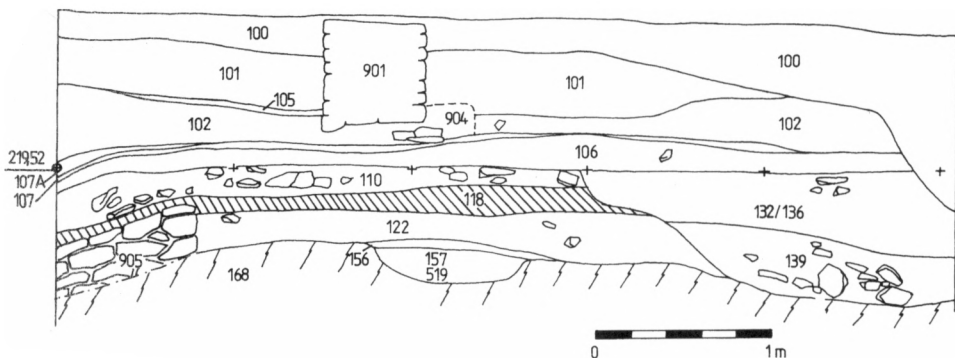
Po odstranění novodobých navážek a destrukčních vrstev (k.č. 101–104), které vznikly po asanaci domu čp. 20, se podařilo částečně vymežit půdorys pozdně středověkého měšťanského domu s jádrem v čelní frontě zástavby náměstí a přístavbou v nádvořním traktu. Zde se také podařilo zjistit část podlahy z keramických dlaždic polozapuštěného suterénu a další suterénní prostor, zaklenutý valenou klenbou z travertinu (datace poč. 16.

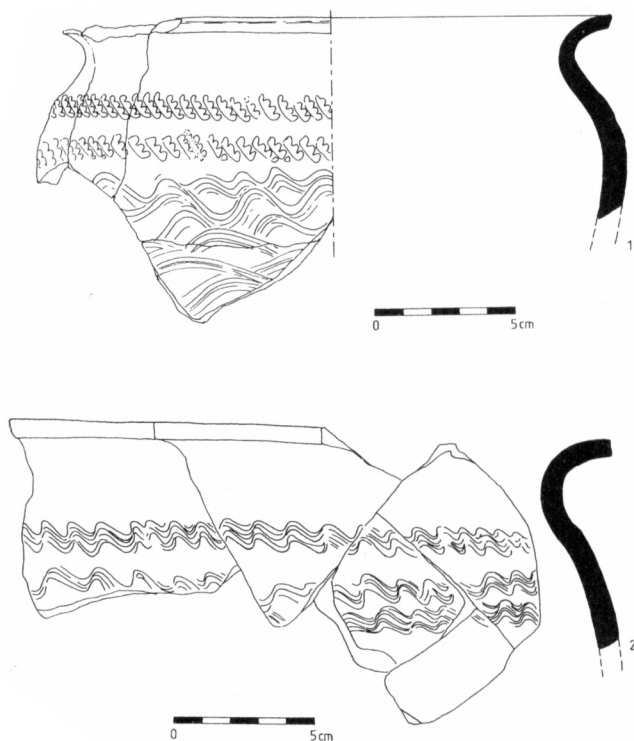
Obr. 3. Přerov-Horní náměstí – jižní profil řezu F s hradištním souvrstvím (č. 112–116) a polohou hrobu (H 1).

stol.). V řezech C a E (částečně také v řezu D) se pod vrstvami ze 16. a 17. století objevil poměrně výrazný sídlištní horizont z doby kolem poloviny 15. století (k.č. 132, 136, 139). Jednalo se jak o kamennou pec kvadratického půdorysu (obj. č. 502) s částečně dochovanou předpecní jámou v řezu C, ale především o část zahloubeného objektu (k.č. 506) v řezu E (obr. 8). Zachována zůstala jen část objektu o délce 1,3 a šířce 0,6 m (zbytek byl zničen již při stavebních úpravách před rokem 1990). Z výplně tohoto objektu (polozemnice?), kterou představovaly vesměs zlomky mazanice s otisky trámové konstrukce a zbytky zuhelnatělých dřev (můžeme tedy oprávněně předpokládat, že nadzemní část objektu měla dřevohlinitý charakter) se podařilo získat celou kolekci nálezů. Zastoupena zde byla především keramika a jednalo se o kvalitně vypálenou hmčinu světle šedé nebo okrové barvy, v několika případech byla dochována na vnitřním povrchu nádob glazura. Typologicky převažovaly hrnce s okrajem ve tvaru pravého okruží (obr. 7:1), dále džbány, misky a zlomek kahanu. Z výzdobných prvků převažuje radélková výzdoba, výjimečně se na okrajích nádob objevuje vlnice. Z železných předmětů zde byl získán fragment pásového kování.

Z chronologického hlediska nejdůležitějším nálezem z objektu č. 506 byl soubor pěti stříbrných mincí. Jedná se o ražby moravské a rakouské proveniencie z období první poloviny 15. století a to z období vlády markraběte Albrechta V. Nalezené mince pocházejí z časového úseku mezi léty 1426 až 1452. Nejstarší mincí souboru je vídeňský feník (mincmistr Niclas unter Himmel) ražený po roce 1426, nejmladším exemplářem je mince s ražbou orlice s prsním štítkem, která byla ražena do roku 1452 (dle určení Mgr. M. Chumchala z přerovského muzea). Lze předpokládat, že v tomto případě jde o sídlištní objekty z období po ukončení husitských válek, kdy byl Přerov v roce 1423 dobyt vojskem Diviše Bořka z Miletínka a podle dobových zpráv značně poškozen. Od roku 1427 pak již byl trvale v rukou Jana Tovačovského z Cimburka a Voka ze Sovince, předních protagonistů kališnické strany na Moravě. Po částečném uklidnění poměrů po roce 1434 (zemský landfrýd) se město dostalo na krátký čas opět do správy markraběte, ale po Albrechtově smrti v roce 1439 získal město Vilém Puklice z Pozořic a v roce 1442 jej zástavou získal opět Jan Tovačovský z Cimburka, který jej držel až do roku 1464 (Roubic 1970, 150). Celá zjištěná nálezová situace v prostoru řezů C–E evokuje představu jaké-

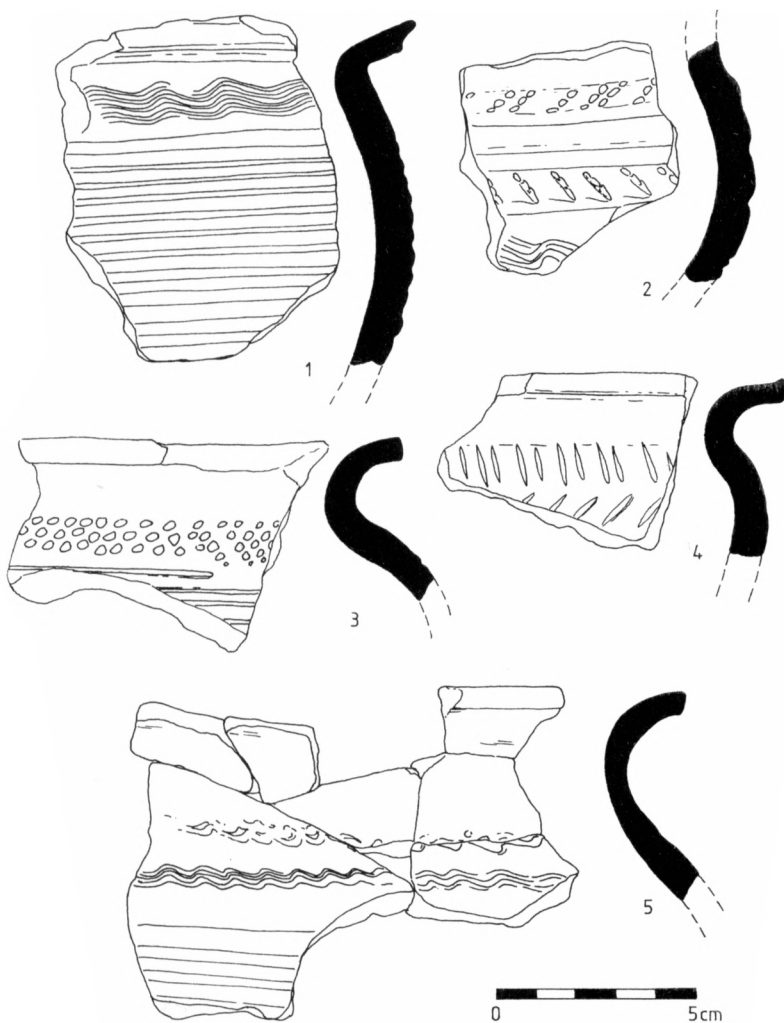
Obr. 4. Přerov-Horní náměstí – západní profil řezu D se zdívem č. 905, překrytým vrstvou č. 118.

Obr. 5. 1 – nálezy keramiky z vrstvy č. 118 (Horní náměstí), 2 – nálezy středohradištní keramiky z Mostní ulice.

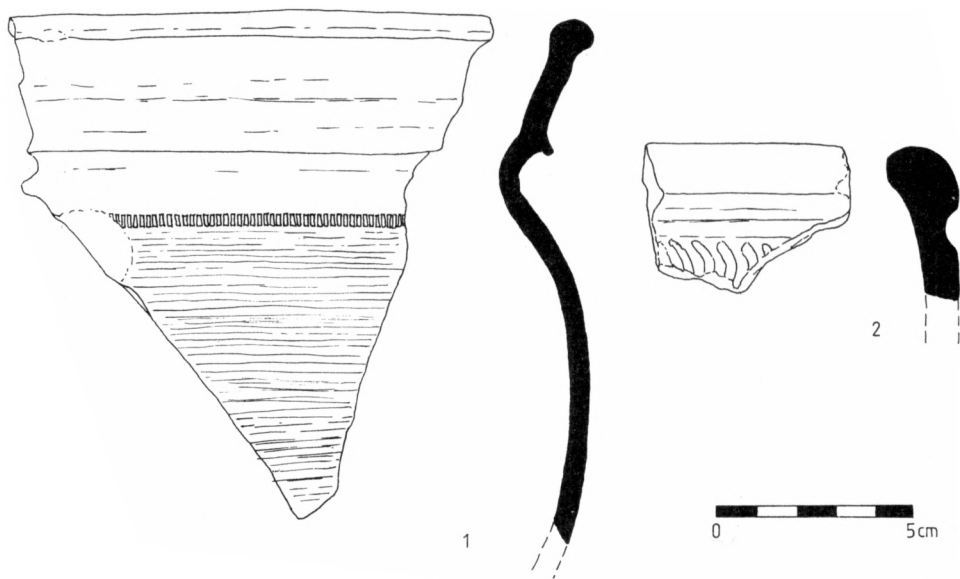
hosi provizorního polního ležení v době kolem poloviny 15. století, což vzhledem ke značnému poškození Přerova v roce 1423 a prokázané existenci stálé vojenské posádky v těchto místech v dalších letech považujeme za reálné.

K nejzávažnějším zjištěním v průběhu výzkumu na Horním náměstí v roce 1998 patří objev hrobu (H 1) v místě řezu F (obr. 9). Hrob byl bohužel bez doprovodného inventáře, ale z nálezné situace jednoznačně vyplývá, že náleží do hradištního období. Vzhledem k naprosté absenci milodarů jej sice nelze jednoznačně datovat, ale hrobovou jámu překrývalo souvrství (k.č. 112–116) s mladohradištním materiálem (obr. 3) a zlomky keramiky hradištního rázu byly nalezeny i v zásypu hrobové jámy. Pohřbený jedinec mužského pohlaví ve věku 40–50 let (dle určení dr. J. Langové) ležel na zádech hlavou k zá-

Obr. 6. Nálezy keramiky z vrstvy č. 118 při výzkumu na Horním náměstí.

padu a dno hrobové jámy bylo částečně zasekáno do skalního podloží (obr. 8). Dalším překvapujícím objevem byl nález základové partie zdiva (k.č. 905) na jižním okraji řezu D. Průběh této zdi pokračoval sice západním směrem, zde jej ale nebylo možno sledovat, neboť v těchto místech (řez E) byl překryt základy čelní fronty domu čp. 20 a dosud stojícího objektu domu čp. 21. Na východní straně bylo nově objevené zdivo porušeno velkou jámou, zavalenou kamennou destrukcí (k.č. 130), která byla podle nalezeného materiálu zasypána již někdy v průběhu druhé poloviny 15. století. Zdivo č. 905 bylo z větších plochých pískovcových kamenů, spojovaných jílovitým výmazem. Šířka zdi byla 0,6 m, délka dochovaného fragmentu v řezu D dosahovala 1,9 m, orientace ve směru západ–východ (obr. 10). Výška základu se uchovala v maximální výši 0,24–0,28 m. Toto zdivo evidentně překrývala kulturní vrstva (k.č. 118), obsahující výhradně mladohradištní keramický materiál, datovatelný do období 11. století (obr. 4, 5:1, 6), stejně tak i stratigraficky nad ní položená vrstva – k.č. 110 obsahovala zlomky keramiky, datovatelné do 12., případně počátku 13. století. Především v místě řezu F, ale i v místě řezu SP I/II se podaří

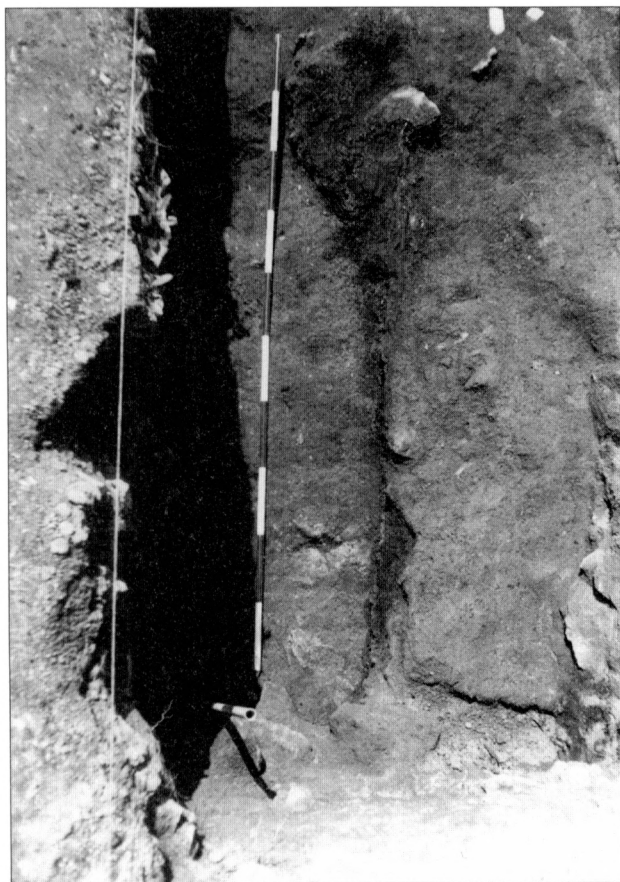

Obr. 7. Nálezy z výzkumu na Horním náměstí, 1 – z výplně obj. č. 506, datovaného mincemi do doby kolem pol. 15. století, 2 – laténská keramika z obj. č. 521.

lo pod vrstvami s mladohradištním materiálem zachytit vrstvu kamenného štětu (k.č. 137), pod níž se objevila těsně nad podloží vrstva, obsahující nálezy pravěkého osídlení lokality z období kultury věteřovské (k.č. 120).

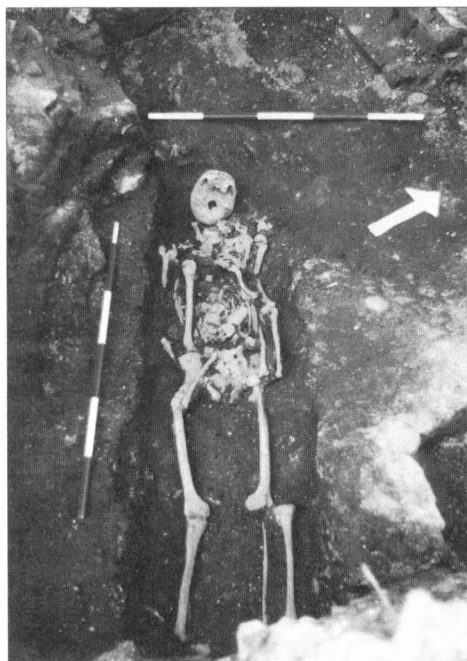
Z této fáze také pocházejí četné zahluobené objekty, z nichž některé jsou patrně pozůstatky kůlových jam – např. k.č. 504, 513, 514, 517 apod. Na rozhraní kamenného štětu (k.č. 137) a vrstvy s pravěkým materiálem se ve velmi sporadické míře vyskytovaly nálezy středohradištní keramiky (9.–10.stol.) a v případě jednoho zahluobeného objektu (k.č. 521) v prostoru řezu D se z jeho výplně podařilo získat soubor fragmentů keramiky z období laténské kultury (obr. 7:2).

Shrneme-li ve stručnosti nejdůležitější výsledky záchranného archeologického výzkumu v Přerově-Horním náměstí na parcele č. 343 a porovnáme-li je s výsledky výzkumu na parcele č. 342 v roce 1990, můžeme se pokusit o následný obraz vývoje osídlení na této lokalitě. Nejstarší fázi osídlení zde představuje věteřovská kultura, která byla známa již z předchozích výzkumů v prostoru tzv. Horního města (např. Staňa 1988, Kohoutek 1993). V případě výzkumu v roce 1998 se poprvé bezpečně podařilo prokázat osídlení tohoto návrší nad řekou Bečvou v období laténské kultury v její starší fázi. Již při výzkumu v roce 1990 se sice podařilo nalézt sporadicky zlomky laténské keramiky, ale vesměs v sekundární poloze ve vrstvách mladohradištního osídlení. Teprve nález sídlištního objektu této kultury potvrdil existenci osídlení této lokality i v tomto období. Obdobně lze mít za bezpečně potvrzenou existenci osídlení tzv. Horního města v době středohradištní, i když se zatím nepodařilo zachytit výraznější sídlištní vrstvu z tohoto období. Nález kostrového pohřbu v řezu F umožňuje předpokládat v tomto prostoru existenci většího pohřebiště, jehož počátky můžeme patrně položit do doby středohradištní. Hroby z tohoto období, které byly na Horním náměstí objeveny v roce 1974 (Jašková 1975, 49–50) jsou od pohřbu, objeveného v roce 1990, vzdáleny ca 15–20 m (oba pohřby byly v roce 1974 objeveny v podloubí domů čp. 21 a 22, tedy v těsném sousedství parc. č. 343 – domu čp. 20). V této souvislosti je také otázkou datace zdiva k.č. 905 (řez D), eventuálně jeho případné funkce. Vzhledem k tomu, že bylo objeveno v prostoru, kde lze předpokládat existenci zmíněného pohřebiště, a z celkové stratigrafické situace jednoznačně

Obr. 8. Přerov-Horní náměstí, pohled na část zahloubeného objektu dřevohlinité konstrukce (č. 506) z doby kolem poloviny 15. století.

vyplývá, že se jedná o nejstarší zatím zjištěnou zděnou architekturu v prostoru tzv. Horního města v Přerově, lze s jistou dávkou opatrnosti předpokládat, že se v tomto případě snad může jednat o torzo základu původní sakrální stavby, předchůdce velkofarního přerovského kostela ze Zdíkovy listiny z roku 1141. Dřívější literatura ztotožňovala tuto stavbu s dosud stojícím kostelem sv. Jiří (např. Zapletal 1936, Jašková 1970, 120) a teprve výzkumy na staveništi klubu přerovských strojírů (domy čp. 8 a 9) v roce 1984 naznačily, že dnešní stavba kostela sv. Jiří nemůže být starší než ze druhé pol. 13. století (Staňa 1987, 46–47). V případě současného kostela sv. Jiří se jedná o stavbu až z období přelomu 15. a 16. století, kdy za Viléma z Pernštejna dochází k intenzivní zástavbě tzv. Horního města. Potvrzuje to jednak stratigrafie profilu výkopu u sv. Jiří (Staňa 1998, 55) a dále nepřímou zprávou, že v roce 1500 zemřel v Lipniku první bratrský biskup Matěj z Kunvaldu a byl pohřben v Přerově v bratrském kostelíku na Kopci, znova zbudovaném, kde ještě předtím nebyl nikdo „položen“ (Čáp 1938, 16). Na základě provedeného výzkumu v letech 1935–1936 (Čáp 1938, 3–20) nelze bohužel vyvozovat žádné podstatnější závěry ke stáří případného předchůdce na místě dnešního kostela sv. Jiří a dokládat jeho románský či snad ještě předrománský původ na základě Čápy publikované zprávy může činit jen povaha značně lehkovážná. Například vůbec není jasné, zda ony „staré zdi kladené na hlinu“ (Čáp 1938, 19) jsou vůbec pozůstatkem nějaké sakrální stavby

Obr. 9. Přerov-Horní náměstí – pohled na hrob 1 od východu.

(není zde například orientace západ–východ, což by se u sakrálního objektu ze 13. století dalo předpokládat) a dále již vůbec nelze prokázat souvislost tohoto zdiva s vrstvami „starého spáleniště“, z něhož navíc publikovaný keramický materiál zahrnuje poměrně velký časový úsek (11.–15. století). Dalším významným poznatkem výzkumu na parc. 343 je také zjištění zástavby dřevohlinitého charakteru z období kolem poloviny 15. století a poměrně nápadná absence nálezů z období druhé poloviny 13. a průběhu 14. století. Obdobné objekty dřevohlinité konstrukce, datovatelné do období kolem a po polovině 15. století, byly zjištěny také při dalších výzkumech v historických jádrech měst (např. Hranice, Uherský Brod), ale v případě Přerova jde o jeden z prvních objektů, datovaných numismatickými nálezy. Celkově lze konstatovat, že výzkum na Horním náměstí znovu potvrdil význam Přerova, který v mladohradištním období patřil mezi šestnáct trhových osad na Moravě a byl také centrem jednoho ze šesti hradeckých obvodů.

Další záchranný průzkum byl realizován v říjnu a listopadu roku 1998 v prostoru Mostní ulice, vycházející západním směrem z dnešního Masarykova (Dolního) náměstí k řece Bečvě. Právě v místě vyústění Mostní ulice do Masarykova náměstí přechází komunikace výraznou terénní vlnu a v těchto místech se podařilo při rekonstrukci vozovky zachytit v relativně malé hloubce (jen asi 0,3 m od současné úrovně povrchu) stopy po sídlištních objektech kultury věteřovské a z doby středohradištní (obr. 5). Vzhledem k pozdnímu ohlášení nálezů a rychle pokračujícím stavebním pracím se podařilo jen částečně zdokumentovat úsek jihozápadního profilu opravované komunikace. Do hloubky 0,3–0,35 m od úrovně nynějšího povrchu vozovky zasahovaly vrstvy recentních navážek, pod nimiž se rýsovala kulturní vrstva s mladohradištním materiálem (11. stol.) o mocnosti přes 0,3 m. Tato vrstva stratigraficky překrývala vrstvu o mocnosti 0,25 m s nálezy středohradištní keramiky, z nichž se podařilo některé částečně zrekonstruovat (obr. 5:2). Pod středohradištní vrstvou se na profilu podařilo zachytit vrstvu o mocnosti kolem 0,4 m, obsahující pravěký věteřovský materiál (celkové snížení úrovně povrchu vozovky bylo na celé trase 0,9–1 m, nikde se nepodařilo dosáhnout úrovně povrchu původního podloží). Přítomnost věteřovské kultury v těchto místech nebyla žádným překvapením, neda-

Obr. 10. Přerov-Horní náměstí
– západní profil řezu D se zdi-
vem č. 905.

leko odtud byl již dříve objeven kostrový hrob z tohoto období (Jašková 1970, 117) a samotná poloha naleziště na Mostní ulici je těsně na úpatí návrší tzv. Horního města (Kopce), věteřovského hradiska. Poprvé se ale v prostoru jádra města Přerova podařilo prokázat výraznější kulturní vrstvu z doby středohradištní, takže nyní již nelze pochybovat o významu polohy přerovského Horního města ve velkomoravském období.

Další dílčí záchranné akce na katastru města proběhly při rekonstrukci kanalizace na Jiráskově a Kratochvílově ulici. Zde výkop prořal a narušil část původního středověkého hřbitova u kostela sv. Vavříce a byly zachyceny základy měšťanských domů ze 16. a 17. století. Při stavbě bloku garáží za severní frontou Žerotínova náměstí se podařilo prokázat poměrně intenzivní osídlení z doby mladohradištní. Právě do prostoru Žerotínova náměstí a přilehlé Kozlovské ulice lze klást ve shodě s již předchozími poznatky polohu původního předhradí mladohradištního přerovského hradiska na Horním městě (Kohoutek 1995, 196). Není ovšem vyloučeno, že ve světle nových zjištění můžeme uvažovat o existenci obdobného útvaru také jihozápadním směrem od areálu vlastního hradiska na Horním městě (Kopci) v prostoru východní části Mostní ulice. V současné době byly zahájeny také další výzkumné akce v areálu přerovského hradiska – v suterénu zámku a v domě čp. 26 na Horním náměstí. Lze jen oprávněně doufat, že přinesou nové doplnění poznatků o jedné z nejvýznamnějších archeologických lokalit na střední Moravě.

POZNÁMKA

Autoři děkují za všestrannou podporu, které se jim dostalo během realizace výzkumu ze strany vedení a pracovníků Komenského muzea v Přerově (ředitele PhDr. F. Hýbla, Mgr. M. Chumchala, který obětavě vyhodnotil a zpracoval numismatické nálezy, konzervátorského oddělení, aj.) a také přerovských občanů (V. Martinka, Z. Schenka, R. Zapletala, aj.).

LITERATURA

- ČÁP, A., 1938: Vykopávky u sv. Jiří v Přerově, Ročenka Městského muzea v Přerově, ročník II, 2–20.
JAŠKOVÁ, M., 1970: Archeologické nálezy z Přerova, Dějiny města Přerova, Přerov, 115–126.
JAŠKOVÁ, M., 1975: Hroby ze střední doby hradištní v Přerově, okr. Přerov, Přehled výzkumů 1974, Brno 1975, 49–50.
KOHOUTEK, J., 1993: Výzkum v Přerově-Horním náměstí v roce 1990, okr. Přerov, Přehled výzkumů 1990, Brno 1993, 94.

- KOHOUTEK, J., 1995: Počátky města Přerova, *Archaeologia historica* 20, Brno 1995, 187–200.
- ROUBIC, A., 1970: Přerov za husitství a do nástupu Pernštejnů, *Dějiny města Přerova*, 147–170.
- STAŇA, Č., 1987: Pokračování výzkumu na Horním náměstí v Přerově, *Přehled výzkumů 1985*, Brno, 46–47.
- STAŇA, Č., 1988: Opevněné sídliště ze starší a počátku střední doby bronzové v Přerově na Moravě, *Slovenská Archeológia XXXVI (2)*, 309–328.
- STAŇA, Č., 1990: Přerov – eine Burg des Boleslaw Chrobry in Mahren, *Fruhmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa*, Bonn, 49–69.
- ZAPLETAL, F., 1936: Přerov v minulosti (Ročenka městského muzea), Přerov.

Zusammenfassung

Erforschung im historischen Stadtkern Přerov

Die Grabungsarbeiten in der Saison 1998 auf dem „Horní náměstí“ (Oberen Platz) in der Stadt Přerov haben Fundamente eines spätmittelalterlichen Hauses, einen Siedlungshorizont aus der Hälfte des 15. Jhs. mit einem eingetieften Objekt der holzlehmigen Konstruktion freigelegt. Der letztgenannte Fund wird durch die Münzen des Markgrafen Albrechts datiert.

Von besonderer Bedeutung war die Freilegung eines Skelettgrabs, das zu einem grösseren Gräberfeld aus der mittleren Burgwallzeit gehören kann. Die Existenz eines solchen Gräberfeldes wurde hier schon im Jahr 1974 festgestellt. Im Bereich des vorausgesetzten Gräberfeldes ist es gelungen einen Teil der Fundamentmauer aus der Zeit zwischen der mittleren und jüngeren Burgwallzeit zu dokumentieren. Es wird vermutet, dass es in diesem Fall um die Reste eines Vorgängers der Pfarrkirche in Přerov geht. Die Erwähnung dieser Kirche beinhaltet die Urkunde des Bischofs Heinrichs Zdík aus dem Jahr 1141. Ausserdem wurde im Bereich des „Horní náměstí“ eine Besiedlung aus der Latén-Zeit dokumentiert.

Weitere Grabungsarbeiten im Bereich der „Mostní“-Gasse haben zum erstenmal im Stadtkern Přerov eine Siedlungsschicht aus der grossmährischen Zeit festgestellt.